

laktitli bordürde de belirgindir. Bu detaylar yapıya XVIII. yüzyıl sonlarında ve XIX. yüzyıl başındaki tâdilâtlar sırasında ilâve edilmiştir. Minare şerefesine ise bu biçim 1866 tâdilâtında verilmiştir ki o dönemde inşa edilen birçok yapının minaresiyle benzerlik gösterir. Minarenin bu kısmı 1961 yılı sonu ve 1962 yılı başlarında tamir edilmiştir. Mescidin bânisî olan İmam Ali Efendi'nin şâhîde taşı kitâbesiz mezarı mescidin yakınında Cevad Paşa Kütüphanesi'nin arka kısmında yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayvansarâfi, *Hadikatü'l-cevâmi'*, I, 213; a.e.: *Camilerimiz Ansiklopedisi* (haz. İhsan Erzi), İstanbul 1987, II, 64-66; Ekrem Hakkı Ayverdi, *Fâtiḥ Devri Mi'mârîsi*, İstanbul 1953, s. 19; a.mlf., *Osmanlı Mi'mârîsi III*, s. 475-476, rs. 745-746; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1962, I, 109; Semavi Eyice, "İstanbul Minareleri", *Türk San'atı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri*, İstanbul 1963, I, 51, rs. 144; a.mlf., "İstanbul'da Bazı Cami ve Mescid Minareleri", *TM*, X (1953), s. 257, rs. 24; *Eminönü Camileri* (nşr. Eminönü Müftülüğü), İstanbul 1987, s. 148-149; "Nallı Mescit", *DBİst.A*, VI, 42-43.

ENİS KARAKAYA

NALLINO, Carlo Alfonso

(1872-1938)

İtalyan şarkiyatçısı.

Torino'da doğdu. İlk ve orta tahsilini babasının işi sebebiyle Udine şehrinde tamamladı; bu sırada okul dışında bazı eğitim çevrelerine girerek tarihî coğrafya kitapları ve seyahatnâmeler okudu. 1889'da Torino Üniversitesi'ne kaydoldu. Grekçe, Latince ve başlıca Batı dillerini öğrenmeye devam ederken Arapça, Farsça, Türkçe, ardından İbrânîce, Süryânîce öğrendi ve tarihî coğrafyaya olan tutkusuna astronomiyi de kattı. Arap asıllı coğrafyacıların meridyen hesaplarını incelemek için ülkesindeki kaynaklardan faydalandıktan sonra 1891'de Almanya'ya gidip Münih Kütüphanesi'ndeki Hamdullah el-Müstevfi'nin *Nüzhetu'l-ḳulûb'*undan başlayarak bu alandaki tesbitlerini güçlendirdi. Tahsilini sürdürürken Torino Kütüphanesi'ndeki Arapça, Farsça, Türkçe ve Süryânîce kitapların katalogunu hazırladı. 1893'te üniversiteden mezun olmak için kaleme aldığı "Al-Khwarizimi e il suo rifacimento della geografia di Tolomeo" (Muhammed b. Mûsâ el-Hârizmî ve onun Batlamyus coğrafyasını yeniden düzenlemesi) başlıklı tezini Accademia Nazionale dei Lincei'de (Roma) sundu ve büyük övgü aldı. 1893-1894 kışını bir devlet bursuyla Kahire'de geçirdi ve Ezher'e devam ederek Arapça'sını, Mısır'da konuşulan

lehçenin bir el kitabını (*L'arabo parlato in Egitto. Grammatica, dialoghi e raccolta di circa 8000 vocaboli*, Milano 1900) yazacak kadar ilerletti. 1894 sonbaharında İspanya'ya gitti ve Escorial'deki Doğu yazmalarını inceledi.

Akademik kariyerine 1894 sonlarında Napoli Üniversitesi'nde başlayan Nallino, görevine 1900-1913 yılları arasında Palermo Üniversitesi'nin Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde devam etti ve burada Michele Amari için iki ciltlik bir armağan kitabının çıkarılmasını sağladı (*Centenario della nascita di Michele Amari*, I-II, Palermo 1910). Daha sonra profesör olarak Michelangelo Guidi'nin ısrarı üzerine ölümüne kadar kaldığı Roma Üniversitesi'ne gitti ve Michele Amari'nin başlattığı çalışmaları sürdürdü. Ayrıca onun *Storia dei Musulmani di Sicilia* (Firenze 1854-1872) adlı büyük eserini tekrar ele alıp yeni ilâvelerle neşretti (*Storia dei Musulmani di Sicilia. Seconda edizione modificata e accresciuta dall'autore, pubblicata con note a cura di Carlo Alfonso Nallino*, I-III, Catania 1933-1939). 1909-1912 ve 1927-1931 yılları arasında Kahire Üniversitesi'nde ders verdi.

Nallino'nun ilim dünyasına en büyük katkılarından biri, 1921'de müdürlüğüne tayin edildiği Roma Üniversitesi Şarkiyat Enstitüsü'nün aynı yıl içerisinde ünlü yayın organı *Oriente Moderno*'yu kurmasıdır. Bundan başka sempatzanı olduğu faşist iktidarının âbidevi eseri *Enciclopedia Italiana*'nın da kurucu kadrosu arasında yer aldı ve bütün ciltlerine (I-XXXV [1929-1937]) maddeler yazdı.

Çalışmalarını daha çok Arabistik ve İslâmoloji üzerinde yoğunlaştıran Nallino arkasında birçok kitap, makale, nekroloji ve kitap tanıtım yazısı ile başta *Enciclopedia Italiana* ve *The Encyclopaedia of Islam* olmak üzere çok sayıda ansiklopedi maddesi bırakmış, bunların sağlığında basılmayanları dahil tamamı kızı Maria Nal-

lino'nun düzenlemesiyle Roma Üniversitesi Şarkiyat Enstitüsü tarafından altı ciltlik bir külliyat halinde yayımlanmıştır (*Raccolta di scritti editi e inediti* (a cura di Maria Nallino, Istituto per l'Oriente, Roma 1939-1948). Külliyatın ciltleri Nallino'nun şu konularda yazdığı eserleri kapsamaktadır: I (1939): Suudi Arabistan; II (1940): İslâmiyet, sûfîlik, tarikatlar; III (1941): İslâm öncesi Arabistan tarihi, İslâmî kurumlar; IV (1942): İslâm hukuku, Doğu hıristiyanları hukuku; V (1944): Astroloji, astronomi, coğrafya; VI (1948): Edebiyat, dil, dil bilimi, çeşitli konular. Enstitü Nallino'nun ayrıca şu üç kitabını da tekrar yayımlamıştır: *Vita di Maometto* (Roma 1946), *La letteratura araba dagli inizi all'epoca della dinastia umayyade* (Roma 1948), *Chrestomathia Qorani Arabica* (Roma 1963).

BİBLİYOGRAFYA :

J. Fück, *Die Arabischen Studien in Europe*, Leipzig 1955, s. 299-301; F. Gabrieli, *La storiografia arabo-islamica in Italia*, Napoli 1975, s. 75-77; a.mlf., *Orientalisti del Novecento*, Roma 1993, s. 3-13; a.mlf., "Ricordando Carlo Alfonso Nallino", *Levante*, XVII/2, Roma 1970, s. 5-11; a.mlf., "Nallino e la letteratura araba", a.e., XX/1 (1973), s. 42-46; A. Balinetti, *Carte private di Carlo Alfonso e Maria Nallino: Inventario*, Roma 1995, s. 85-88; E. Littmann, "Carlo Alfonso Nallino 1872-1938", *ZDMG*, XCII (1938), s. 633-653; G. Levi Della Vida, "Carlo Alfonso Nallino (1872-1938)", *OM*, XVIII (1938), s. 459-478; a.mlf., "A un venticinquennio della morte di Carlo Alfonso Nallino", a.e., XLIII (1963), s. 526-530; "Bibliografia degli scritti di Carlo Alfonso Nallino", a.e., XVIII (1938), s. 479-482; E. Rossi, "Come il Nallino dirigeva Oriente Moderno", a.e., s. 483-486; a.mlf., "Nel primo anniversario della morte di Carlo Alfonso Nallino", a.e., XIX (1939), s. 408-413; M. Guidi, "Carlo Alfonso Nallino", *RSO*, XVIII (1940), s. 155-162; "Bibliografia degli scritti di C. A. Nallino", a.e., s. 163-171; *Levante*, XX/1, Roma 1973 (Palermo Üniversitesi'nin Istituto di studi Orientali bölümünde düzenlenen toplantıda sunulan bildiriler).

MAHMUT H. ŞAKIROĞLU

NALLINO, Maria

(1908-1974)

İtalyan şarkiyatçısı.

Palermo'da doğdu; Carlo Alfonso Nallino'nun kızıdır. 1929 yılında Roma Üniversitesi Edebiyat-Felsefe Fakültesi'nin Şarkiyat Bölümü'nden Nâbiga el-Ca'dî ve şairleri üzerine hazırladığı lisans teziyle mezun oldu. 1962'de Venedik Üniversitesi'nde Arap Dili ve Edebiyatı Kürsüsü'nü kurdu ve profesörlüğüne getirildi. Yetişmesi sırasında babasından ve onun ilmî çevresinden sonra özellikle Giorgio Levi Della Vida'dan

Carlo Alfonso
Nallino

NALLINO, Maria

faydalandı. Roma'da kaldığı sürece şarkiyat araştırmaları merkezi Istituto per l'Oriente ve yayın organı *Oriente Moderno*'nun gelişmesine katkılarda bulundu; vefatından önce de mal varlığını ve babasıyla kendisinin özel notları dahil bütün kitaplarını başlatıp enstitüye babasının adını verdi (özel notların katalogu yayımlanmış [*Carte private di Carlo Alfonso e Maria Nallino. Inventario a cura di Anna Baldinetti*, Roma 1995], kitapları de yayıma hazırlanmaktadır).

Maria Nallino, sonraki yıllarda monografi haline getirdiği lisans tezi dışında kitap yazmamış, alanında büyük değer taşıyan çalışmalarını makaleler halinde sunup ayrıca babası gibi bazı araştırmacıların eserlerinden seçtiklerini yayımlamıştır; başlıcaları şunlardır: A) Kendi eser ve makaleleri: *Le poesie di an-Nâbiğah al-Ğa'âdi* (Roma 1953); "Le varie edizioni a stampa della Ğamharat Aş'ar al-Ārab" (RSO, XIII [1931-1932], s. 334-341); "an-Nâbiğah al-Ğadi e le sue poesie", *a.g.e.*, XIV [1934], s. 135-190, 380-432); "Abū Ğa'fer Muḥammed Ibn al-Ḥasan aṭ-Ṭūsî e un nuovo manoscritto del suo 'Kitâb al-istibâr'" (*a.g.e.*, XII [1947], s. 12-22); "Notizie biobibliografiche su Taha Huseyin Bey" (OM, XXX [1950], s. 53-87); "La terza parte degli *Ayam di Taha Husein*" (*a.g.e.*, XLII [1962], s. 111-120); P. Minganti ve G. Ventrone'nin birlikte neşrettikleri *Storia della Letteratura Āraba* adlı eserin (Milano 1971) I. cildinde çeşitli tercümeleri bulunmaktadır: İmrüülkays'ın *Mu'allağât*'ı ("della Mu'allağât di Imru l-Qays", s. 16-20), "Amr b. Kulthüm" (s. 22-27), "Hârith b. Milkza" (s. 28-32), "Costituzione di Medina" ([Medine sözleşmesi], s. 69-71), Kâ'b b. Zühayr'ın *Ķaşidetü'l-bürde'si* ("della burda di Ka'b b. Zuhayr", s. 75-77); "Una cinquecentesca edizione del Corano stampata a Venezia", *Atti dell'Istituto Veneto di scienze, lettere ed arti* (CXXIV [Venezia 1965-1966], s. 1-12); "Venezia in antichi scrittori arabi", *Annali della Facoltà di Lingue e Letterature straniere di Ca' Foscari* ([Milano 1963], s. 111-120); "Mirabilia di Roma negli antichi geografi arabi", *Miscellanea di studi in omaggio del pro. Italo Siciliano* (Firenze 1966, s. 875-893); "Documenti arabi sulle relazioni fra Genova e il Marocco nella seconda metà del secolo XVIII" (RSO, XXI [1946], s. 51-76); "L'Egitto dalla morte di Qâ'it Bâ'y all'avvento di Qansüh el-Ğuri (1496-1501) nei 'Diarii' di Marin Sanudo", *Rendiconti della classe Scienze Morali dell'Accademia Nazionale dei Lincei* (XX [Roma 1965],

s. 414-453). B) Editörlüğünü yaptığı eserler. Carlo Alfonso Nallino, *Raccolta di scritti editi e inediti* (I-VI, Roma 1939-1948); Michele Amari, *Storia dei Musulmani di Sicilia* (III/3, Catania 1939); G. Levi Della Vida, *Note di storia letteraria arabo-ispanica* (Roma 1971); Ettore Rossi, *Manuale di lingua turca* (I-II, Roma 1963-1964), Ettore Rossi, *Storia di Tripoli e della Tripolitana dalla conquista araba al 1911* (Roma 1971).

BİBLİYOGRAFYA :

F. Gabrieli, "Addio a Maria Nallino", *OM*, LIV/9-10 (1974), s. 1; a.mlf., "In Memoria di Maria Nallino", *Levante*, XXII/1, Roma 1975, s. 7-9; P. Minganti, "Maria Nallino (1908-1974)", *OM*, LIV/9-10 (1974), s. 560-563; A. Francisi, "Bibliografia degli Scritti di Maria Nallino", *a.e.*, s. 564-565; Fr. Castro, "Ricordo di Maria Nallino", *Annali della Facoltà di Lingue e Letterature straniere di Ca' Foscari*, XIII/3, Milano 1974, s. 241-245; *OM*, new series: V (1986), s. 6-8, 30-31.

MAHMUT H. ŞAKIROĞLU

NÂM-ı MÜSTEAR

(bk. MÜSTEAR İSİM).

NÂMAHREM

(bk. MAHREM).

NAMAZ

(نَمَاز)

İslâm'ın
beş şartından biri.

Farsça'da "tâzim için eğilmek, kulluk, ibadet" anlamına gelen *namâz*, sözlükte "dua etmek, ibadet etmek, bağışlanma dilemek, yalvarmak" mânâlarındaki Arapça *salât* kelimesinin (çoğulu *salavât*) karşılığı olarak Türkçeye geçmiştir. Terim olarak *salât* tekbirle başlayıp selâmı son bulan, belirli hareket ve sözlerden oluşan bedenî ibadeti ifade eder. Namaz ibadetineki rükünlerin aynı zamanda fiilî ve sözlü bir dua niteliğinde olması *salât* kelimesinin terim ve sözlük anlamları arasındaki ilişkiyi teyit etmektedir. *Salât* kelimesiyle aynı kökten türeyen *musallî* "namaz kılan kişi" ve *musallâ* "namaz kılınan yer" anlamına gelir. Kur'ân-ı Kerim'de namazı ifade etmek üzere *zıkr* kelimesinin yanı sıra (meselâ bk. el-Ankebût 29/45; el-Cum'a 62/9) *tesbîh* kelimesinin türevleri de kullanılmıştır (er-Rûm 30/17). Diğer taraftan İslâmî literatürde, İslâm'ın beş rükünden biri olan ve bu dinin müntesiple-

rinin en önemli ortak paydalarından birini teşkil eden namaz ibadeti esas alınarak bazı inanç meselelerinde farklı yorumları benimseyen değişik mezheplere bağlı müslümanları ifade etmek üzere "ehlü's-salât" (ehl-i salât: namaz ehli) tabirinin kullanıldığı görülmektedir. *Salât* kelimesi ve türevleri Kur'an'da sözlük (meselâ bk. et-Tevbe 9/103) ve terim (meselâ bk. el-Bakara 2/43, 238; Hûd 11/114) anlamında doksan dokuz yerde geçer (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "şlv" md.). *Ahzâb* sûresinin 56. âyetinde müminlere yöneltilen Hz. Peygamber'e *salât* etme buyruğu, ona olan saygı ve bağlılığı gösterme amacıyla okunan dua ile ilgili olup bunun şeklini bizzat Resûl-i Ekrem ahabına öğretmiştir (Bu-hârî, "Tefsîr", 33/10). Hadislerde de *salât* kelimesinin sözlük ve terim anlamlarında sıkça kullanıldığı görülür (Wensinck, *el-Mu'cem*, "şlv" md.).

Namazın Tarihi. Kur'ân-ı Kerim'den hemen bütün ilâhî dinlerde namaz ibadetine mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Âdem, Nuh ve İbrâhim'den sonra namazı terkeden nesillerin geleceği (Meryem 19/59), Hz. Zekeriyâ'nın namaz kıldığı (Âl-i İmrân 3/39), Hz. İsâ'nın beşikteki mucizevi konuşmasında namaz vecibesine atıfta bulunduğu (Meryem 19/31), Hz. İbrâhim'in yanı sıra Lût, İshak ve Ya'kûb'a namaz emrinin vahyedildiği (el-Enbiyâ 21/73), Hz. İsmâil'in halkına / ailesine namazı emrettiği (Meryem 19/55), Hz. Lokmân'ın oğluna namazı hakkıyla kılmasını öğütlediği (Lokmân 31/17), Hz. İbrâhim'in namazı yalnız Allah rızası için kıldığını söylediği (el-En'âm 6/162), kendisini ve neslini namazı dosdoğru kılan kullarından eylemesi için dua ettiği (İbrâhîm 14/40), Hz. Mûsâ'ya Allah'ı anmak üzere namaz kılmasının emredildiği (Tâhâ 20/14) ifade edilmekte, Allah'ın İsrâiloğulları'ndan yerine getirme sözü aldığı görevler arasında namazın da yer aldığı görülmektedir (el-Bakara 2/83; el-Mâide 5/12). Yine Ashâb-ı Kehf kıssası anlatılırken mescid kelimesinin zikredilmesinden (el-Kehf 18/21) o dönemde namaz ibadetine var olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.

Hadis ve tarih eserlerinden, İslâm öncesi Hicaz-Arap toplumunda Hz. İbrâhim'in tebliğ ettiği tevhid dininin etkilerinin ve bazı ibadet türlerinin şekil ve mahiyet değiştirerek de olsa devam ettiği, Ebû Zer el-Gifârî ve Zeyd b. Amr b. Nüfeyl gibi bu dine tâbi olup Hanîf diye isimlendirilen kimselerin Kâbe'ye yönelerek namaz kıldıkları anlaşılmakta (Müslim, "Fezâ'ilü's-şâhâbe", 132; Cevâd Ali, VI, 473-475), bu-